

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکز
دانشکده هنر و معماری / گروه پژوهش هنر

پایان نامه
برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش: نقاشی

عنوان:
بررسی ارزشهای نمادین در نقاشی پست مدرن

استاد راهنما:
جناب آقای دکتر مجتبی الهیاری

استاد مشاور:
جناب آقای حسین مرادنژاد

پژوهشگر:
کامبیز برنجی

تابستان ۱۳۹۱

تقدیم به همسرم بخاطر بردباری و تحمل روزهای سخت

تشکر و قدردانی

با سپاس از اساتید محترم دانشکده هنر و معماری آزاد تهران مرکز بویژه جناب آقای دکتر مجتبی الله یاری استاد راهنما و جناب آقای حسین مرادنژاد استاد مشاور که برای گردآوری و تهیه مطالب صمیمانه یاری نمودند.

تعهدنامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب کامبیز برنجی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی 89066418200 در رشته نقاشی که در تاریخ 91/6/27 از پایان نامه خود تحت عنوان: **بررسی ارزشهای نمادین در نقاشی پست مدرن** بدینوسیله متعهد می شوم:

- 1- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
- 2- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی هم سطح، پایین تر یا بالاتر در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- 3- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- 4- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدارک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:
کامبیز برنجی
تاریخ و امضا:

بسمه تعالی

در تاریخ : 91/6/27

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای کامبیز برنجی از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره **16.5** تمام به حروف شانزده و نیم تمام و با درجه بسیارخوب مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما

فهرست

پیش‌گفتار.....	۲
مقدمه.....	3
فصل ۱ - بررسی نماد و تعریف آن ، جایگاه آن در ارتباطات اجتماعی.....	6
نمادپردازی.....	17
علائم و نشانه‌ها.....	19
بازنگری در نگرش.....	22
فصل ۲ - بررسی نماد از نظر فرم ، فضا، رنگ و هماهنگی آن با باورهای ارزشی و اجتماعی و محیط آن.....	30
نماد از نظر فرم و فضا در هنر پست مدرن.....	۳۱
فرم و خلق فضا و زمان.....	32
<u>فضا در نقاشی ایرانی.....</u>	38
چگونگی نمایش فضا در نگارگری ایرانی.....	39
مفهوم فضا در نقاشیهای عامیانه ی مذهبی.....	۴۵
فصل ۳ - تجزیه و تحلیل و بررسی نمادهای ایرانی و کاربردهای آن در آثار هنری.....	48
برخی نماد های ایرانی در ادبیات و هنر.....	52
ارتباط هنر و دین.....	64
زبان نمادین هنر اسلام.....	65
ارزشهای نمادین در نقاشی معاصر ایران.....	82
فصل ۴ - رابطه مدرنیسم و سنت.....	92
<u>بررسی مدرنیسم در ایران و اروپا.....</u>	97
ریشه مدرنیسم.....	97

98 شکل گیری هنر مدرن
98 مدرنیسم در اروپا
100 مدرنیسم در ایران
103 بررسی تقابل سنت و مدرنیته در جامعه امروز ایران
112 فصل ۵ - مکتب پست مدرنیسم و ارزشهای فکری آن
114 ویژگی ها و خصوصیات پست مدرنیسم
116 پست مدرنیسم و جامعه شناسی
117 انتقاد از پست مدرنیسم
118 رابطه میان مدرنیسم و پست مدرنیسم
129 از پست مدرنیسم به پست مدرنیف
134 تاریخ مختصر اصطلاح پست مدرنیسم
152 فصل ۶ - کاربرد نمادها از نظر ارزش ظاهری و مفهوم آن در نقاشی پست مدرن
160 تاریخ مختصر هنر جدی
166 هنرهای تجسمی در هنر پست مدرن
179 جهانی شدن
189 نتیجه گیری
193 فهرست منابع

چکیده پایان نامه

اشکال نمادین با توجه به بار فرهنگی و ارزشهای اعتقادی آنها در مفهوم نقاشی میتواند از اهمیت خاصی برخوردار باشد، بخصوص تقابل آن با جامعه مدرن ایجاد مفهوم جدیدی خواهد داشت در این رابطه با توجه به مکتب پست مدرنیسم و نقطه نظرها و دیدگاههای این مکتب، نمادهای فرهنگی و اجتماعی را مورد بررسی قرار می دهیم ، بخصوص ارزشهای فرهنگی و باورهای اجتماعی را در حوزه فرم، فضا، رنگ میتوان مورد بررسی قرارداد.

هماهنگی ارزشهای مدرن و سنتی که ریشه تفکر پست مدرن است ارتباط زیبا شناسی در نقاشی را در دو فضای متفاوت مدرن و قدیم برقرار می سازد. و در اینجا ارزشهای مفهومی شکل ارجح به ارزشهای خارجی شکل است.

در این خصوص نمادهای ایرانی و نمادهای فرهنگهای دیگر می تواند در مقایسه با آن مورد تحلیل قرار گیرد. ارتباط ارزشهای باوری و فرهنگی در جوامع متفاوت و برداشت جدید از آن توسط هنرمند نقاش و ایجاد مفهوم جدید با توجه به پیشرفت جامعه و تکنولوژی میتوانند مخاطب را تحت تاثیر و یا تحول فکری قرار دهد و در نتیجه به فرهنگ جهانی یا دهکده جهانی از نظر تفکر و ذهنیت بیشتر نزدیک خواهیم شد.

هدفهای تحقیق عبارتند از:

- 1- سرنل ها یا نمادها بار ارزشهای فرهنگی و اعتقادی چه نقشی در مفهوم کارهای هنری دارند
- 2_ تشابه این نمادها از نظر خارجی یعنی فرم فضا و رنگ و مفهوم درونی آنها.
- 3_ مفهوم ارزشی این نمادها با تفکر و اشکال مدرن چه ارتباطی بین زمان جدید و زمان قدیم ایجاد می کند؟

روش تحقیق بصورت کتابخانه ای ، جمع آوری مقاله ، تجزیه و تحلیل و نقد کارهای هنری انجام شده در پست مدرنیسم صورت گرفته است.

نتایج بدست آمده از این تحقیق عبارتند از:

نمادها با اشکال خارجی آنها (فرم ، فضا و رنگ) و همچنین هماهنگی این ارزشها با اشکال جامعه مدرن .

در نتیجه ارتباط ارزشهای فرهنگی نمادها می تواند هماهنگی متعارف با اشکال مدرن داشته باشد.

پیش گفتار

استفاده از نمادها در کار بسیاری از هنرمندان بویژه در عرصه هنرهای تجسمی کاربرد فراوانی دارد که در این رساله به بررسی ارزشهای نمادین در کارهای هنرمندان در حوزه هنرهای تجسمی پرداخته و به تجزیه و تحلیل آثار هنری می پردازیم .

اشکال نمادین با توجه به بار فرهنگی و ارزشهای اعتقادی آنها در مفهوم نقاشی میتواند از اهمیت خاصی برخوردار باشد، بخصوص تقابل آن با جامعه مدرن ایجاد مفهوم جدیدی خواهد داشت در این رابطه با توجه به مکتب پست مدرنیسم و نقطه نظرها و دیدگاههای این مکتب، نمادهای فرهنگی و اجتماعی را مورد بررسی قرار می دهیم ، بخصوص ارزشهای فرهنگی و باورهای اجتماعی را در حوزه فرم، فضا، رنگ میتوان مورد بررسی قرارداد.

هماهنگی ارزشهای مدرن و سنتی که ریشه تفکر پست مدرن است ارتباط زیبا شناسی در نقاشی را در دو فضای متفاوت مدرن و قدیم برقرار می سازد.

و در اینجا ارزشهای مفهومی شکل، ارجح به ارزشهای خارجی شکل است.

در این خصوص نمادهای ایرانی و نمادهای فرهنگهای دیگر می تواند در مقایسه با آن مورد تحلیل قرار گیرد.

اهمیت موضوع تحقیق به دلی ارتباط ارزشهای باوری و فرهنگی در جوامع متفاوت و برداشت جدید از آن توسط هنرمند نقاش است. ایجاد مفهوم جدید با توجه به پیشرفت جامعه و تکنولوژی می تواند مخاطب را تحت تاثیر و یا تحول فکری قرار دهد و در نتیجه به فرهنگ جهانی یا دهکده جهانی از نظر تفکر و ذهنیت بیشتر نزدیک خواهیم شد.

مقدمه

رابطه بین ارزشهای اعتقادی و فرهنگی نمادها با اشکال خارجی آنها (فرم ، فضا و رنگ) و هماهنگی

این ارزشها با اشکال جامعه مدرن , در نتیجه ارتباط ارزشهای فرهنگی نمادها می تواند هماهنگی

متعارف با اشکال مدرن داشته باشد.

نمادگرایی و استفاده از سنبل‌ها در آثار بسیاری از هنرمندان بزرگ مشاهده می‌شود. استفاده از عناصر نمادین برای جلب نظر مخاطب به موضوع بسیار دیده می‌شود. هنرمند با اغراق در یک موضوع و یا تغییر شکل دادن آن، موضوع بخصوصی را عنوان می‌کند که می‌تواند سمبل نفرت، تزلزل، معصومیت و یا معانی دیگر باشد.

گاهی با در هم آمیختن چند موضوع مطلب خاصی را عنوان می‌کند و با بکارگیری علائمی رمزگونه در تصویر مفاهیم مختلفی را در ارتباط با یکدیگر بیان می‌کند.

در این مقاله به نقش نمادها در هنرهای تجسمی اشاره شده و با استفاده از تصاویر از کارهای هنرمندان مختلف در دوره‌های هنری مختلف به تجزیه و تحلیل آن پرداخته شده است.

در حقیقت چنین می‌توان نتیجه گرفت که نمادگرایی سیری مکاشفه‌گونه در ناخودآگاه روحی و روانی، تلاشی است در راستای بیان کلامی، نوشتاری و یا تصویری یک ذهنیت پویا و روشی است برای ابراز آزادانه عملکرد تفکر و اندیشه. این روش هنری در اساس متکی است بر حقیقتی عالی‌تر از واقعیت، که به مدد اشکال موهومی از تداعی معانی، قدرت مطلقه عالم رویاء، به ظهور می‌رسد.

استفاده از عناصر نمادین برای جلب نظر مخاطب به موضوع بسیار دیده می‌شود. هنرمند با اغراق در یک موضوع و یا تغییر شکل دادن آن، موضوع بخصوصی را عنوان می‌کند و با بکارگیری علائمی رمزگونه در تصویر مفاهیم مختلفی را در ارتباط با یکدیگر بیان می‌کند.

با بررسی آثار نقاشی بسیاری از هنرمندان متوجه می‌شویم که هنرمند با بهره‌گیری از سنتها و مناسک کشور خود به موضوعاتی پرداخته که بیشتری اثر را بر روی محیط اطراف خود داشته است. مثلاً برخورد پیکاسو با شکل و سرگاو و طراحی‌های مختلف او از شکل گاو در بسیاری از آثارش بعنوان

سمبلی از میحطی که در آن زندگی می کرده نشان از این موضوع دارد که وی شناخت کامل از فرهنگ و سمبل های نمادین کشورش داشته و شاید اثری که نقاشی های وی بر یک فرد اسپانیایی دراد با اثری که بر ما می گذارد بسیار متفاوت باشد.

در نتیجه شناخت عناصر فرهنگ و رمزها و اشارات هر ملتی در شناخت هنر آن ملت موثر است و هنرمند می بایستی ضمن شناخت عناصر فرهنگی و نمادها و با بیان تصویری آن به تسریع روند کارش کمک کند و با بهره گیری از نیروی خلاقه خویش بر روند پیشرفت هنر تاثیر بگذارد. در این رساله در چند فصل به بررسی ارزشهای نمادین در هنر پست مدرن اشاره شده است. در فصل اول به بررسی نماد و تعریف آن و جایگاه آن در ارتباطات اجتماعی می پردازیم ، سپس به بررسی نماد از نظر فرم ، فضا، رنگ و هماهنگی آن با باورهای ارزشی و اجتماعی و محیط آن پرداخته و در فصل سوم به تجزیه و تحلیل و بررسی نمادهای ایرانی و کاربردهای آن در آثار هنری می پردازیم.

در فصل چهارم رابطه مدرنیسم و سنت را بررسی کرده و سپس در فصل پنجم مکتب پست مدرنیسم و ارزشهای فکری آن را مورد تجزیه و تحلیل قرار می دهیم. در فصل آخر نیز به کاربرد نمادها از نظر ارزش ظاهری و مفهوم آن در نقاشی پست مدرن اشاره می کنیم .

فصل اول

بررسی نماد و تعریف آن

جایگاه آن در ارتباطات اجتماعی

تعریف نماد

نمادپردازی

علائم و نشانه ها

بازنگری در نگرش

بررسی نماد و تعریف آن

جایگاه آن در ارتباطات اجتماعی

برای مطالعه عناصر نمادین در نقاشی و هنرهای بعدی ابتدا به تعریف نماد و سپس به تجزیه و تحلیل آثار هنری و چگونگی استفاده از نماد می پردازیم.

نماد چیزی است، و عموماً شیئی کمابیش عینی که جایگزین چیز دیگری شده و بدین علت بر معانی دلالت دارد. نماد، نمایش یا تجلی ای است که اندیشه و تصور یا حالتی عاطفی را به حکم تشابه یا هرگونه نسبت و رابطه ای، چه واضح و بدیهی و چه قراردادی، تذکر می دهد. مثلاً نماد در حساب جبر، حرفی است که در یک جمله، بطور عینی نمایشگر همه مقادیر ممکن است مقوله خاصی است. در اینجا تشابه یا تماثل، کاملاً قراردادی است و از سوی دیگر، نماد و آنچه به صورت نمادین نمایش داده شده، از مقوله ای منحصرراً عقلانی و عاری از احساسات عاطفی اند. اما در اکثر موارد، احساسات عاطفی یا نماد شئی ملازمت دارند و این احساسات، تحقیقاً معنای آن نماد محسوب می شوند. (به عنوان مثال وقتی کشوری و پرچمش، خانواده ای و نقش یا علامتش، انسانی و نام کوچک اش منظور باشد) که ممکن است در ذهن، مناسبات خاص عاشقانه یا خصمانه و کینه توزانه و حاکی از ترس و بیزاری و تحقیر، بیافرینند و بدین گونه قرابتهای نمادی دیگر را القاء کنند. نمادگرایی در کنار ادبیات بر هنر ای تجسمی نیز تأثیرات فراوانی، به جا گذاشته است؛ تا آنجا که تحلیل هنر مدرن و معاصر، بدون توجه به آثار و اندیشه های هنرمندان نمادگرا ناممکن به نظر می رسد. هنرمندان نمادگرا به ذهن ناخودآگاه اجازه می دادند تا خطوط رنگ ها و فرم ها به حالتی هیپنوتیزمی انجام شود و تصادف و شانس نقشی مهم تر از کنترل عقلی داشت. در نوع دیگر با ترکیب اشیا و محیط های آشنا و نا آشنا در حالتی رویاگونه بر ویژگی پرابهام تجارب بشری تأکید می گذارد.

در زندگی هر شخص علایم و نشانه های مختلفی وجود دارد که برای او معنا و مفهوم خاصی را تداعی می کند و شخص با دیدن آن بیاد خاطره و یا موضوع بخصوصی می افتد که شاید برای او

دلپذیر و یا ناراحت کننده باشد. بسیاری از رنگ ها برای ما احساسات مختلفی را بر می انگیزد یعنی با دیدن یک رنگ احساس شادی و با رنگ دیگر احساس غم می کنیم . بعضی از اشکال برای ما معرای خاصی دارد و با دیدن آن اشکال ممکن است موضوع یا شکل خاصی را ببینیم و آن را به صورتی خاص برای خود تعبیر کنیم. همه اینها به طرز تفکر و بینش ما و به محیط اطرافمان باز می گردد.

فرد مختلف در یک جامعه نگرش مختلفی در مورد علایم و نشانه ها دارند و طرز تلقی هر کس با دیگری متفاوت است. همینطور در جوامع مختلف مفهوم یک نماد^۱ به صورت های مختلف درک می شود و این بدان معناست که فرهنگ هر ملتی معانی متفاوتی را برای نشانه های مختلف قائل می باشد. مثلا رنگ سیاه برای بسیاری از مردم جهان برای نشان دان عزاداری و غم به کار می رود در صورتی که مثلا در چین از رنگ سفید به همان منظور استفاده می شود.

برای یک هنرمند دانستن مفهوم یک نماد برای انتقال یک احساس بسیار مهم است چون گاهی برای انتقال یک مفهوم به بیننده می بایستی از زبان اشاره و با استفاده از بیان تصویری نمادها استفاده کرد تا اثر بیشتری براو نهد..

به کار گیری عناصر نمادین از دیر باز یعنی از زمان شروع هنر نقاشی در غارها به وسیله تصویر گران، بدون اطلاع از آن و به طور ناخودآگاه استفاده می شده است. مثل وقتی که انسان غار نشین برای نشان دادن خشم در صورت یک گاو وحشی از رنگ قرمز استفاده می کرده است.
(تصویر شماره ۱-۱)

(تصویر شماره ۱-۱) نقوش بجا مانده در غار های لاسکو

گاهی از عضو بدن برای بیان موضوع خاصی استفاده می شود. مثل نقاشی ها و حجاری های به دست آمده از تمدن بین النحرین که با اغراق در اندازه چشم آن را به عنوان دریچه ای رو به جهان در

Symbol-¹

نظر گرفته (تصویر شماره ۲-۱) و یا در نقشهای حجاری شده در تمدن های ایرانی هنرمند با بزرگتر نشان دادن اندازه پادشاه نسبت به سایرین از آن ببعنوان نمادی از قدرت استفاده کرده است .

(تصویر شماره ۲-۱) - مجسمه هایی مربوط به تمدن بین النحرین

در هنر یونان و روم نیز استفاده از افسانه های اساطیری در نقاشی ها و پیکره ها بسیار مشهود است . تصاویر ربع النوعها و الهه ها به صورتی نمادین و اسطوره ای به کار می رفته مثل هرکول که سمبل قدرت، ونوس سمبل زیبایی و آپولون و چندین شخصیت دیگر که هر یک سمبل موضوع خاصی می باشند. (تصویر شماره ۳-۱)

(تصویر شماره ۳-۱) - مجسمه هرکول

در هنر بعد از اسلام استفاده از سمبل ها و علائم رمزگونه و نمایدن به خاطر منع تصویر سازی در اسلام بیشتر از هر دوره ای پدیدار شد و هنرمندان به جای نشان دادن دقیق شکل های طبیعت از سمبل هایی استفاده می کردند که در واقع به نوعی تغییر شکل داده شده بود . مثل نقوش اسلیمی که نمادی از گیاهان می باشد. (تصویر شماره ۴-۱)

(تصویر شماره ۴-۱) نقوش اسلیمی در طراحی فرش

در نقوش استفاده شده در قالی و یا نقوش روی کاشیکاری از شکل های ساده شده ای استفاده می شود که هر یک معنا و مفهومی خاصی را تداعی می کند مثل شکل بته جقه که به عنوان سمبلی از درخت سرو بکار می رود. (تصویر شماره ۵)

(تصویر شماره ۵-۱) نقش بته جقه

کاربرد رنگ ها در نقوش و معماری اسلامی نیز به صورت نمادین به کار می رود مثلا رنگ آبی فیروزه ای و طلایی که در بیشتر بناهای اسلامی به کار رفته مظهر روحانیت و قداست می باشد و اثری که در ما می گذارد این مسئله را تشدید می کند.

در هنر نقاشی غرب پس از دوره امپرسیونیسم^۲ و نئو امپرسیونیسم^۳ استفاده از استعارات و نمادها باعث ایجاد سبکی به نام سمبولیسم^۴ گردید که نقاشانی مثل ون گوگ و گوگن آغاز گر آن بودند. در هنر مدرن نیز استفاده از استعاره به جای برخورد صریح با یک موضوع فراوان به چشم می خورد. (تصویر شماره ۱-۶)

(تصویر شماره ۱-۶) سبک سمبولیسم در اثر ون گوگ

در سایر هنرهای تجسمی مثل پیکر تراشی و مجسمه سازی از اشکال نمادین برای انتقال یک مفهوم استفاده بیشتری می شود. مثلا در آثار مجسمه سازانی مثل هانری مور ترکیب و تداخل فضا و فرم آثار متحرکی از شکل بدن به دست می آورد. (تصویر شماره ۱-۷) و یا برانکوزی در یکی از شاهکارهای خود یعنی مجسمه (پرنده در فضا) را به صورتی متفاوت به وجود می آورد. یعنی شکل کشیده، نرم و انحنای ظریف این مجسمه، عملا بازگو کننده شکل هیچ پرنده ای نیست. بلکه احساس پرواز را القا می کنند. (تصویر شماره ۱-۸).

(تصویر شماره ۱-۷) مجسمه های چوبی اثر هانری مور

(تصویر شماره ۱-۸) مجسمه پرنده و فضا اثر برانکوزی

امروزه هنر گرافیک به عنوان هنری که بیشترین ارتباط را با جامعه دارد بیشترین اثر را بر بیننده دارد. در هنر گرافیک از نمادها و نشانه ها برای بیان بسیاری از موضوعات استفاده شده مثلا وقتی برای

Impersionism²
Neo-Impersionism³
Symbolism⁴

ثبت یک موسسه یا شرکت آرمی را برای آن انتخاب می کنیم . در واقع مشخصات و عملکرد آن موسسه یا شرکت را به طور خلاصه و با شکل ساده بیان می کنیم.

هنر گرافیک به عنوان هنری که با عامه مردم در ارتباط می باشد از نمادها و نشانه های تصویری برای انتقال و یک موضوع خاص به بیننده بیشترین استفاده را می کنند . مثلا در علایم شهری و راهنمای رانندگی با استفاده از نمادهای به خصوصی که به صورت قراردادی به کار می رود برای راهنمای و هدایت گروهی از مردم استفاده می شود. (تصویر ۹-۱)

(تصویر ۹-۱) نمادهای بصری در تابلوهای رانندگی

همچنین در موارد تبلیغاتی با بیان تصویری نمادها برای عرضه یک محصول و نشان دادن محتویات آن استفاده میکنند. طراح گرافیک با به کار بردن شکل های ساده شده و نمادهای مختلف و یا به کار بردن رنگ های به خصوصی توجه بیننده را نسبت به موضوع یا محتویات یک بسته بندی جلب می کند . شاید عجیب به نظر برسد اما با استفاده از یک رنگ به خصوص می توان به مزه، بو و شکل محتویات یک بسته اشاره کرد.

بطور کلی بیان تصویری نمادها در بیشتر هنرهای بصری برای القای یک موضوع خاص به کار می رود که ممکن است به صورت آگاهانه و یا به صورت ناگاهانه به کار می رود . مثلا با دقت در نقاشی کودکان گاهی متوجه موضوعی خاص می شویم که کودک به طور ناخودآگاه برای بیان موضوعی از نمادهایی استفاده کرده و یا با اغراق در نسبت ها به موضوعی اشاره کرده است . مثلا برای نشان دادن علاقه مادر، دستهای او را بزرگتر از اندازه معمول نشان می دهد (تصویر ۱۰-۱)

(تصویر ۱۰-۱) تصویر مادر در نقاشی کودکان

در ادبیات و هنرهای نمایش نیز از مناسک و نمادها فراوان استفاده می شود . وقتی شاعر به جای برخورد مستقیم با یک موضوع از تشبیهات و نمادهایی استفاده می کند. در واقع اثر بهتری در شنونده می گذارد. تشبیه ابرو به کمان و چشم به بادام و صورت به قرص ماه که از قدیم در اشعار به کار می رفته ، برای توجه بیشتر شنونده به موضوع می باشد و شاعر به جای آنکه موضوع شعر خود را به سادگی بیان کند آن را در غالبی پیچیده تر بیان می کند تا به خوبی در ذهن شنونده جای گیرد. مثلاً وقتی در شعر سهراب سپهری می خوانیم:

آب را گل نکنیم

در فرو دست انگار، کفتری می خورد آب^۵

منظور شاعر به طور حتم چیزی بیشتر از آن است که در ظاهر شعر بدان اشاره نموده است. در هنرهای نمایشی نیز پان تصویری نمادها و نشانه ها به صورتی خاص نشان داده می شود. تا اثر بیشتری بر بیننده بگذارد. وقتی در صحنه ی فیلم از تصویر دو کبوتر به عنوان سمبل عشق و یا از صحنه ریختن برگهای یک درخت به عنوان گذر عمر استفاده می شود . در واقع فیلمساز با بیان تصویری نمادینه موضوع نمایش را به صورت جذاب تر و گویاتر نشان می دهد و در واقع فیلمساز با بیان تصویری نمادین موضوع نمایش را به صورت جذاب تر و گویاتر نشان می دهد و با استفاده از نمادهایی برای شهادت مقاومت، شجاعت، ترس ، وحشت و غیره به موضوع تحرک بیشتری می دهد و ما را مجبور می کند تا به ماجرای داستان با تعمق بیشتری بنگریم. آگاهی هنرمند بر محیط اطرافش و همچنین شناخت او از جامعه و استفاده مناسب از علائم و نشانه های تصویری در بهتر نشان دادن موضوع و افکارش بسیار ضروری است.

^۵ مجموعه شعر از نیما تا بعد (مجید روشنگر) - صفحه ۷۶